

Dr. **Rottenbiller Fülöp** miniszteri tanácsos: *Gyermekvédelemről.*

Mélyen tisztelt Hallgatóság!

A szociális missió-társulat szegényügyi osztálya lényegesen megkönnyítette feladatomat akkor, amikor lehetővé tette, hogy én önágyása, rákospalotai leányjavító-intézetünk főorvosnőjének felolvasása után szólalhatok fel. Én magam kértem, hogy előttem hallgattassék meg önágyásának felolvasása, mert előre tudtam, hogy közvetlen modora, lebilincselő egyénisége s egész megjelenése legjobb bizonyítéka annak, hogy mennyire rátermettek a hölgyek azokra a feladatokra is, amelyekre még nem is oly régen, a férfiak tartották magukat kizárólag képeseknek. Azt hiszem az ő meghallgatása után egyértelműleg elismerhetjük, hogy a hölgyeknek nem csak a legdivatosabb női kalap, de a doktori kalpag is kifogástalanul jól áll és ezt is — azt is egyenlően jól tudják hordani.

Önágyása szakavatott széles látókörű értekezése a legszebb bizonyítéka annak is, hogy mily helyes irányban haladnak a szociális nagy kérdések megoldásán fáradozó s közöttük éppen ezen szegényügyi kurzus rendezői, midőn a társadalmi szociális kérdések megoldásában a hölgyek közreműködését kívánják első sorban biztosítani.

A társadalmi problémák közül talán egyiknek keretében sem természetesebb a nő vezető szerepe mint a gyermekvédelem terén!

A szociális szegényügyi kurzus tárgysorozatában éppen ezért

annyira fontos a gyermekvédelem kérdése, hogy szinte megdöbbenve kérdem magamtól, vajjon szerény magamnak megvan-e a kellő legitimitása arra, hogy kellő szakavatottsággal szóljak a kérdésről.

Én csak szerény napszámos vagyok e téren.

Prohászka püspök úr egyik beszéde jut itt eszembe, amikor azzal kezdte meg szónoklatát, hogy ő most nem mint pap, még kevésbé mint püspök, hanem mint velünk érző, szenvedő felebarátunk szólal fel. Neki is voltak gondjai, tépelődései és épen ezért erezi, hogy ezen szenvedései révén van mit mondania az ugyanezen vagy hasonló tépelődések által nyugtalanított felebarátainak.

Világért sem merném magamat összehasonlítani Prohászka püspökkel!

De Balogh Jenő őexcellentiájának példájára azért merek felszólalni e nagy horderejű kérdésben, mert én is (mint mi valamennyien, akik társadalmi kérdések megoldását keressük és akik ugyanazon célért lelkesedünk), úgy is előre szeretném vinni e kérdéseket, hogy azokról mintegy hangosan gondolkozzunk, hogy mindjárt megkaphassuk felebarátaink korrektúráját, hogy ezáltal mindjárt figyelmeztetve legyünk, ha valamilyen irányban tévedtünk.

Valóban még annyi időm sem volt, hogy előadásom tartalmával tisztába jöttem volna és azért első pillanatban legbiztosabbnak látszott a «gyermekvédelem» általános címe. A következő percben azonban már vissza kellett a feladat nehézségétől riadnom, mert hisz a gyermekvédelemben minden belejátszik.

A legfelségesebb dolog a világon a gyermekekkel való foglalkozás már azért is, mert azok lelkén keresztül újra látjuk az egész világot.

Ugyanez a gyönyörűség ez mint amely a házassélekre vár, akik házastársuk révén egészen más szemmel tanulják meg látni az életet.

A rendelkezésre álló anyag gazdagságából és szövevényességéből valóban nem tudtam volna megtalálni hirtelen, hogy mit hozzak, mit mondjak. Szerencsére segítségemre jött a nagy aquarellista Larsson «Lasset mehr licht herein» című művével, amelyben egy-egy szép képben örökítette meg a családi élet egy-egy derült napját. Larsson összes képeit gyermekeiről festette annyira, hogy azt mondták rá, hogv gyermekeiből él, mmt Kronos!

A «Lasset mehr Licht herein» képeire különösen azért volt büszke Larsson, mert amint ő maga figyelmeztet reá mindegyikre sikerült egy-egy virágot elhelyezni s ezzel különösen derüssé tenni.

Ezt a könyvet lapozva eszembe ötlött, hogy mi folytonosan mindent csak nyomtatott könyvekből tanulunk, míg a legértékesebb

könyvet, magát az életkönyvét, a nagy természetet elhanyagoljuk! Majdnem ugyanazon hibába esünk mindannyian, mint az a német professzor, aki a búzáról három kötetes könyvet irt és amikor kiment a mezőre és először látta meg a rengő vetést, csodálkozva kiáltott fel: ez tehát az a növény, amelyről annyit irtam! Így vagyunk mi a természettel. Akárhányszor rajta kapjuk magunkat, hogy a nagy természet egy-egy szebb részletét úgy dicséjük meg, hogy olyan szép, mint egy színházi dekoráció! Nem tagadhatjuk, hogy mi mindnyájan egy kissé színházszerűen élünk. Itt megint Prohászka püspök szavaira hivatkozhatom, mikor az «Elmélkedések az Evangélium körül» című művében a vérfolyásos asszonnyal történt csodáról emlékezik meg, aki úgy gyógyult meg, hogy felkereste Krisztust és annak ruhája szegélyét érintette. Megérezte ezt Krisztus és azt mondta, hogy a Te hited meggyógyított téged! Prohászka püspök egy gyönyörű fordulattal hívja fel figyelmünket arra, hogy a gyógyulásnak ezen módja mindnyiunknak rendelkezésére áll, mert hiszen maga a természet nem más, mint Istennek, Krisztus Urunknak ruhaszegélye s így a természetet felkeresve abból meríthetünk új és új erőt!

A természet könyvének lapjait kellene sűrűbben forgatnunk t Itt találkozom megint Larsson gondolatvilágával és így jutottam arra a meggyőződésre, hogy az élet könyvében is azok a leggyönyörűbb lapok, ahol a teremtés legszebb virága, az asszony ott áll a gyermek mellett.

Ezzel szemben a legszomorúbb lapok — higyjék el, azok, amelyekben a gyermek mellől hiányzik a nő, az anya! Ennél a hiánynál is borzasztóbb és rosszabb még, hogyha a gyermek életébe esetleg *a jó nő* helyett beleavatkozik *a rossz nő*, aki bizonyos rossz lelki tulajdonságot visz bele az életébe. Mostoha anyáról beszélünk olyankor, amikor nagyon szomorú sorsot akarunk ecsetelni. Gondoljunk csak a Hamupipőke, vagy Jancsi és Juliska meséjére. Úgyhogy ilyenkor még a sorsot is *mostohának* nevezzük.

Hogy az a lehetetlenség is megtörténhetik, hogy a nő dacára annak, hogy arra van predestinálva, hogy szép lelkű legyen, az ártatlan kisdedekre nézve egyenesen balvégzet léssen: ezt a tényt különösen érdekesen egy olasz tudós szögezte le! Megismertetett bennünket egyik művében a kötelességükről megfélelgetett természetükből kivetkötött anyákkal, akik gyermekeik kinzói és balsorsuknak okozói lettek. Ez a könyv volt a legnagyobb, elhatározó hatással egy orosz hölgyre, Wolfring Lydia kisasszonyra is, aki éppen ezen könyv hatása alatt lett az osztrák gyermekvédelem lelke!

Amikor ugyanis elolvasta ezt a könyvet, nem tudta elhinni és Pétervárról egyenesen Olaszországba utazott, felkérte az író, hogy győzze meg arról, hogy valóságnak megfelelő adatokat írt-e le? És az író még sokkal borzalmasabb példákat tudott bemutatni, mint amelyet megírt. Kijelentette, hogy nem merete megírni a teljes valóságot, mert kétségbe vonták volna a tényeknek valóságát. Itt szerezte meg Wolfring kisasszony jövő munkájához az inspirációt, hogy kezébe vegye ezután a gyermekvédelem ügyét. Így jutott el Innsbruckba, a fiataalkornak fogházába, ahol azt látta, hogy egy kis szűk, néhány méteres udvarban 200-300 gyermek volt összehúzóva azon a címen, hogy az egészségügyi sétájukat végzik. Úgy néztek ki, mint ha egy helyben mozogtak volna. Ettől a látványtól valósággal megborzadt Wolfring kisasszony. Bécsben letelepedett és hozzá fogott a munkához. Ez a csodálatos mód amint Wolfring kisasszony megtalálta a maga szerepkörét csak egyik bizonyítéka annak, hogy sehol a világon semmiféle téren nem tapasztalhatjuk a Gondviselés közvetlen irányítását úgy, mint a gyermekvédelem terén!

Ha valaki ebbe a munkába beleéli magát szívvel-lélekkel, akkor nem kell azon törni a fejét, hogy hogyan kell segíteni a bajon. Elég ha valaki felajánlja a munkaerejét és azt a Gondviselés viszi előre; megfogja találni, hogy hol és mit kell tenni. Németországban például találkoztam a frankfurti Jugendgerichtstagon egy evangélikus pastornal, aki beszélgetés közben azt mondta, hogy ő soha nem állapít meg előre programot, mert azt a Gondviselés mindig sokkal könnyebben dönti el. Mindig újabb és újabb esetekkel találkozunk, melyek új munkára inspirálnak!

Ha visszagondolok az első magyarországi patronage kongresszusra, Pécssett, hogy milyen félve merték ott még hirdetni ezeket a kérdéseket! Mily óriási lépést jelent ezzel szemben az 1908. évi XXXVI. t.-c.! Igen jól mondotta Balogh miniszter úr öxellenciája, hogy nincs igazuk azoknak, akik azt mondják, hogy nálunk nincs tere a gyermekvédelemnek! Csak látni kell azt a hatalmas gárdát, mely nap-nap után nő és lelkes odaadással szegődik a cél szolgálatába. Olyan ez, mint a delej, mély minél többször érintkezik a puha vassal és adja át annak erejét, annál erősebb lesz maga! Ez a szociális kurzus is mutatja, hogy a mai napig mennyi lelkes hívőt sikerült megnyernünk a gyermekvédelemre. Eddig is csak abban rejlett a baj, hogy az érdeklődést nem tudtuk eléggé felkelteni a nemes ügy iránt. Az élet nehéz. Mindenkinek sok a baja-dolga. Lehetetlennek látszott, hogy ideje legyen az embereknek, hogy más bajával is törődjenek. De ha valakinek sike-

rült az érdeklődését felhívni, akkor többé ettől a témától megszabadulni nem lehet.

Itt szemünk előtt egymás mellett létezik két ellentétes világ, a jómódúak és a nyomorban levők világa! De mintha ennek dacára sem tudnának egymásról semmit. Hasonló ez az állapot a spiritiszták által tanított állapothoz — amivel még nem akarom a spiritizmust helyeselni, ami különben vallásos meggyőződéssel és felfogással is ellenkezik, — csak hasonlatkép említtem fel, hogy az egyik spiritiszta vezér, Duprel figyelmeztetett arra, hogy az a sokat emlegetett túlvilág nincs messze tőlünk, hanem itt lehet köztünk, csak nem tudunk vele érintkezni. Ilyen áthidalhatlanul van elválasztva egymástól a látás és hallás világa: ha vak vagyok, hiába erőltetem meg még oly kitűnő hallású füleimet, a szinhatásokat felfedezni nem tudom és hiába erőltetem látóképességemet, ha süket vagyok, hogy meghalljam a zenei-hangokat, az operai előadást.

Jelszavunk az tehát, hogy megpróbáljuk helyreállítani a két világrend között az összeköttetést.

Amikor mi a patronageról, gyermekvédelemről beszélünk, az tulajdonképpen nem egyéb, mint az Isten parancsának, a felbaráti szeretetnek teljesítése. És hogy a dolog mindig új legyen, próbáljuk meg az amerikaiak példáját követni, akik azt mondják, hogy ezeket a kérdéseket napirenden kell tartani és hogy mindig új és új formát keressünk hozzá, hogy így költsük fel az érdeklődést. És ebben a kérdésben ne legyen túlszerény senki. Én magam is úgy voltam, hogy nem mertem kiállni, haboztam. Végül is Forelnek, az elmegyógyásznak fejtegetései voltak hatással rám, aki figyelmeztetett arra, hogy vannak bizonyos kötelességek, amelyeket teljesíteni kell még ha bizonyos kényszerzéssel fogunk is hozzá. Az ember ne hagyja magát, ki kell állni és próbálni kell a köz lelkiismeretét élesztgetni, mégha momentán fellépésünkkel némi kellemetlenséget szerzünk is.

Legutóbb Farkas Edith úrhölgy rámutatott arra, hogy micsoda baj az_L, hogy azok a nagy alakok, akik a társadalmi kérdésekkel, mint úttörők foglalkoznak, eleinte mindig népszerűtlenek. A saját koruk nem érti meg őket és csak a történelem igazolja őket. Ekkor mutatott rá arra is, hogy első percekben a saját lelkiismeretünk sem kellemes, amikor megszólal, de utóbb mégis hallgatunk reá és megnyugvást találunk.

Hiszen még a házasságban is az a legfelségesebb dolog, hogy kap a férfi egy el nem némítható lelkiismeretet. Ez a lelkiismeret a *kötelességünk*. Így van a társadalmi előmunkásokkal is. Ők is álmatlan

éjszakákat fognak okozni a társadalomnak eleinte, de később annál nyugodtabb éjszakákat szereznek az emberiségnek, mert ez az ő munkájuk fogja a jövő generációnak a nyugalma biztosítani. Azért nem szabad e téren senkinek munkáját lekicsinyelnünk. Ide vonatkozólag legszívesebben nyilatkozik a szociális missziótársulat könyvében Prohászka püspök, aki azt mondja, hogy «Minden ember a társadalomban nevelkedik, ahol a legnagyobb szentnek szolgálatára lehet a legkisebb lélek is; mindenféleképp segítheti, szeretheti, imádkozhatik érte. Olyan szerepet játszhatik, mint a sekrestyés kormos viaszégője, mely ott sötétlik a kuckóban, de amellyel gyújtogatják az oltárok tündöklő, illatos gyertyáit. Az Isten oltárán álló, arany- s ezüst-mécseseket — a szenteket — is ki tudja sokszor mily kormos, szerény viaszktekeressel gyújtották meg! A leghűségesebb szentek ki tudja, mily egyszerű lelkeken épültek, ki tudja, mily találkozásnál vettek szegény omberektől nagy benyomásokat s néha talán az egyszerű édesanya, vagy szolgáló cseléd imádkozó lelkéről pattant ki egy-egy szikra, melyből a fiú vagy leány szívében tüzláng lett!»

Az én kicsiny, kormos mécsesemet nem világitani hoztam ide. hanem, hogy meggyújtsam a hölgyek lelkében élő lelkesedés szent lángjánál, mely szakadatlanul serkenti őket, hogy a gyermekvédelemmel foglalkozzanak. Erre a nők egyenesen teremtve vannak. Hiszen az igazi gyermekvédelem már ott kezdődik, amikor még a gyermek meg sem született. Az emberi nem létezésében döntő faktorok a hölgyek. Ezt letagadni sem lehet. Csodálatos tévedés az, hogy a hölgyek már mozgalmat indítottak, miszerint át akarnak térni a férfiak foglalkozására, mikor az sokkal szegényebb, mint az ő magasztos foglalkozásuk. A mai világban, amikor mindig filmekkel dolgozunk, még a filmek reklámcsinálói is mutatják, hogy milyen előkelő szerepe van a nőnek. Most is, hogy a felolvasásra jöttem, olvastam a falragaszokon: «Ilyen az élet!» — Főszereplő Aszta Nielsen, «A nagy érzés», főszereplő Susanne Grandier. Mindenütt a főszereplő a nő. Pedig épen nem «ilyen az élet» és a «nagy érzések» talán épeh azért hiányzanak, mert hiányzik az egyesek életében az igazán jó nő. Amerikában már rég rájöttek erre. Ott összeálltak az anyák a gyermekvédelem érdekében. Ők belátták és megértették azt, hogy milyen visszás helyzet, hogy míg a természet, az állatvilágnak arra mindent megadott hogy ösztönszerűleg megérezzék, hol vannak meg a jövő nemzedék fejlődéséhez szükséges előfeltételek, addig az embereknél e tekintetben a természet szűkmarkú volt. Arra utalta az emberiséget, hogy az maga törje a fejét, hogyan lehet ezeken a dolgokon javítani, segíteni.

És épen az embereknél hibázták el a dolgot, mert mindent, ami a társadalmi és állami élet irányítására vonatkozik, azt elsősorban a férfiak kezébe tették le. Németországban a frankfurti Jugendgerichtstagon, midőn a női Schoffenek kérdése került tárgyalás alá, egy táblai elnök ez ellen felszólalt és azzal érvelt a nők alkalmazása ellen, hogy «a tekintély a férfiak kezébe van letéve». Ezzel szemben én gyermekvédelmi kérdésben illetékes bírának az anyákat fogadom el legszívesebben, mert az anyák hozták a legnagyobb áldozatot az emberiség oltárán és ők teszik lehetővé az emberiség további fejlődését. Rooseveltt, az Egyesült-Államok volt elnöke mondotta: «Mindenféle gazdasági sztrájkot ki tudunk heverni, de ha egyszer a hölgyeknek jutna eszébe sztrájkolni, akkor ugyan becsukhatjuk a boltot». A férfiakat teljesen lefoglalja a hivatásuk. A hölgyek ideális eszközökkel is elérhetik céljukat, hogy az ő szavuk legyen a döntő, amit annál könnyebben érhetnek el, mert hisz a gyermekek nevelése az ő kezükben van és ezzel megadhatják a jövő fejlődés irányát is.

Ezt bölcsen belátták az amerikai hölgyek és franciák is és távol is tartják magukat a feminista mozgalomtól, mert tudják, hogy a nő a tőle függő férfiak révén úgyis a maga eszméit juttatja diadalra.

Hogy épen az anyák a legjobb előharcosok, ahol a gyermekek ügyéről van szó, ezt már felismerték mindenütt és az ő figyelmüket irányították arra, hogy foglalkozzanak azzal, hogy hol vannak azok az új kérdések, melyeket e téren még meg kell látni, hogy minél több igazságtalanság elimináltassék. Mindent eliminálni, ami igazságtalanság, úgy sem lehet, de erre törekedni mindnyájunk kötelessége. Épen ez év nyarán Londonban kongresszust tartottak a leánykereskedés ellen. A kongresszus elnöke Albany hercegnő volt, aki mikor felszólította a hölgyeket arra, hogy vegyenek részt a munkában, azt mondotta: «hogy most még ugyan úgy néz ki a helyzet, mintha lehetetlen volna a feladat megoldása, de megnyugtatta a hallgatóságát azzal, ami Napoleon elve is volt, hogy a lehetetlent is azért tűzzük ki célul, hogy a lehető feladatokat megoldhassuk. Különben is a «lehető» és a «lehetetlen» között csak az a lényegtelen különbség van, hogy a lehető *ma* kell megoldani, a lehetetlent pedig *holnap*, de meg kell oldani azt is!»

Dickens műveiről Rákosi Jenő azt mondja, hogy azokat minden múnél tovább fogják olvasni az emberek, mert azt írja le egyszerű, *de mesteri módon*, hogy hogyan lesz a *gyermekből felnőtt* ember. Ez a fejlődési processzus pedig mindig ugyanazon bajokkal fog küzdeni, s azok elhárítása körül mindig nélkülözhetetlen

lesz a nő segítségével! Épen Dickens mondja el a legszebb szerepet a nőről, amikor «Dombey and Son» cz. művében leírja, hogy egy kereskedőnek leánya született, akit az apa gyűlölettel fogadott, mert az ő terveit rontja le, mikor nem fiúnak született. Mikor az anya meghal, a kis lány úgy lopja be magát az apa szívébe, hogy mindazt megtanulja előre, amit az öccsének kellett másnapra megtanulnia és úgy tanította a fiút. A gyermekek körül elhanyagolt kötelességek rendszeres felkarolása révén az amerikai nők példáját követve a hölgyek lassan *világszerte* szaktekintélyek és irányítók lettek ezen socialis kérdések megoldásánál.

Ausztriában Wolfring kisasszony kezdeményezésére hívták össze 1907-ben az első osztrák gyermekvédelmi kongresszust és ő kezdeményezte, hogy mindenek előtt derítessék fel, mik az okai annak, hogy a gyermekek annyira el vannak gyengülve és miért nem fejlődnek úgy, ahogy kellene. És a munka megindult úgy, hogy ma már óriási tömeg adat áll rendelkezésükre tartományonként systematikusan rendezve és felderítették azt is, hogy a gyermekek között hány néma martir van. Ő mondta azt is, hogy nem igaz az, hogy a néma gyermeknek nem érti az anyja sem a szavát, mert az igazán megértő nő szíve nemcsak a beszélő gyermeket hallja meg, hanem a néma gyermek szívverését is megérti. Ő mutatott rá arra is, hogy a törvény milyen súlyosan bünteti azt, hogyha a kényelmetlen gyermeket megölik a szülők, azonban a gyermekek lassú halálra kínzása megtörténhetik minden büntetés nélkül. Ez annál veszedelmesebb, mert a szervezetlen jótekonyság nem kíséri figyelemmel azt, hogy milyen bajt okoz azzal, hogy egészen felmenti az anyát a gyermektartás gondjaitól. Például az egész kicsiny törvénytelen gyermeket gondozásba viszik el és tartják egész tízéves korig, azután hazaküldik az anyjához, akitől átvették és aki az alatt az idő alatt egészen másképp rendezkedett be. El is feledte már ezt a gyermekét az anya, nyugodtan férjhez ment és vannak már törvényes gyermekei és akkor betoppan ez a kis idegen gyermek. Természetes, hogy mindenkép szabadulni akar tőle. Ez az érzés annál természetesebb, mert amint a franciák rá mutattak, ilyen törvénytelen gyermekeknél sokszor az anyában már a születés pillanatában sincs meg a gyermek iránti szeretet. A nők könnyelmű pásztororájukon félnek még annak a gondolatától is, hogy abból az ölelésből gyermek legyen. Es amikor mégis bekövetkezik, se teste, se lelke nem akar tudni sem róla. Hogy az ilyen gyermektől az anya, hogy szabadulhasson, mindent el fog követni, arra az ember már előre számíthat. Következnek a

lassú kínzások. Felkeltik a gyermeket éjjel álmából és egy szál ingben odaállítják a hideg konyhába, hogy meghűljön és tüdőgyulladást kapjon. Az osztrák gyermekvédelmi kongresszuson mutattak reá a gyermekbiztosítással üzött visszaélésekre is. Egy ízben például egy anya 300.000 koronára biztosította kis leányát. Ezután folyton a gyermek életére tört. A szomszédok feljelentették az anyát, bíróság elé állították őt. De a bíróság felmentő ítéletet hozott, mert az a négyéves kis gyermek azt mondta, hogy az anyja nem bántja. Utóbb elutazott a gyermekkel nyaralni Mondseebe, ahol a gyermek meghalt. A gyermeket hazavitette, hogy otthon temesse el. Fényes temetést akart rendezni a drága kis gyermeknek. Ez a hiúság járt aztán közre, hogy sikerült őt leleplezni. A szomszédok lehetetlenségnek mondták, hogy természetes halállal múlt volna ki. A boncolat, amit elrendeltek, megállapította, hogy 17 helyen volt összetörve a gyermek bordacsontja. Mikor azután a rendőrség le akarta az anyát tartóztatni, a harmadik emeletről leugorva öngyilkos lett.

Ilyen mártír gyermek nálunk is van úton útfélen. Például Hont megyében egy szakácsnénak volt gyermeke, aki mindig csak akadály volt, hogy jobb helyre juthasson. A gyermek rövidesen meghalt. Amikor felboncolták, kítűnt, hogy össze volt verve a gyermek feje, úgy hogy a gyermek fejbőre csupa genyjárat volt. A vállatásnál azt mondta az anyja, hogy nem merte megölni a gyermeket egyszerre és csak lassan ölte meg, mert el volt keseredve miatta. Az ilyen kis mártírokat mind a nők fedezték fel. A nők érzékeny halásukkal ott is keresik és meghallják a gyermeksirást, ahol a férfi gyanútlanul megy tovább és így ezer és ezer gyermek életét tudják megmenteni.

Erre kell fordítani a figyelmüket a nőknek. Olyan esetek ezek, amiket önök a szelid, nemes szívükkel el sem tudnak képzelni.

Ott van ezenkívül az agyondolgoztatott gyermek esete is. El sem méltóztatnak képzelni, hogy már a kis gyermeket be fogják dolgozni. A fiatal állatot például bizonyos évek után szabad csak befogni a munkába. Csak az embernél van az, hogy ezt a szabályt nem tartják be. Idő előtt befognak már a gyerekeket a munkába. Itt azonban már nehéz védekezni, ahol az ember nem tud a család belső szervezetén segíteni. Ezekre az esetekre nézve különösen a gyermekvédő liga tudott bizonyítékokat szerezni. Egy esetben egy sok gyermekes anyát hallgattak ki, akinek egy nyolcéves kis lánya segített az újságkihordásban. Már hajnali három órákor kelt fel a gyermek, aki még iskolába jár. Természetes, hogy az ilyen gyermek álmos az iskolában, figyelmetlen, nem tanulhat jól. És amikor az anyát kérdőre vonták, azt felelte,

hogy hiszen ő is így nevelkedett fel. A suszterlegény is ép úgy cibálja az inas fülét, mint ahogy az ő fülét is cibálták. Amikor pedig megfedték e miatt, azzal védekezett, hogy ő belőle is így lett ember. Mintha anélkül nem válhatott volna belőle derék iparos. Az újságkihordó asszony pedig csak úgy volt hajlandó lemondani a nyolcéves kis lánya segítségéről, hogyha megfelelő anyagi segítségben részesítik. Ezt azonban nem tudta megtenni a Liga. Ekkor egyik, azóta elhalt jó barátomat bízták meg ezeknek a kérdéseknek a tanulmányozásával. Ez a barátom Chizer Kornél, áldozata is lett a gyermekvédelemnek, amikor egy skarlátos beteget kezelt, ő is megkapta és belehalt. Ő gyűjtötte össze azokat az adatokat a javítóintézetben iskolákban, hogy hogyan vannak megkínözva a gyermekek. «A gyermekmunka Magyarországon» című munkáját nagyon ajánlom a Hölgyek szíves figyelmébe, mert épen ebben a könyvében számol be az adatokkal. Különösen azt a fejezetet kell elolvasni, amelyben a gyermek pihenéséről van szó. Megvonják a gyermektől a legfontosabb dolgot, amire a fejlődő testnek leginkább van szüksége, a nappali és az éjjeli pihenést. Különösen el van ez terjedve a kis iparosok körében, a cipész, szabó, hentes stb. iparosoknál. Sokszor egész éjjel dolgoztatják a gyermekeket. De nemcsak nálunk van ez így, hanem más országokban is. Ruskin, az író joggal mutatott rá arra, hogy milyen rejtély az emberiség felfogása. Ha véletlenül egy gyermek a vízbe esik, a járókelők mindegyike habozás nélkül utána ugrik, hogy megmentse. Ellenben mikor látjuk nap-nap után a kis gyermekeket az utcán, házban, mindenféle nehéz, megerőltető munkát végezni, azt elnézzük nyugodtan.

Látjuk a gyermekeket mindenütt a társas életben ott is, ahol nincs helyük. Látjuk az operaházban pl. a Carmen előadásokon a gyermekkart. Ez tulajdonképpen kínzás, mert ilyenkor már a gyermeknek ágyban a helye.

Az egyes iparágakban a gyermekeket, hogy ne legyenek álmosak, daloltatják. Ettől sok gyermek aztán rendszeren énekelve beszél is. Az ébrentartás másik neme, hogy cigarettát kapnak a gyerekek. Mások izgató italokat, szeszesitalt kapnak, hogy ne legyenek álmosak. Ez pedig méreg minden gyermekre nézve. A szeszesitalal való tartás különösen az alföldi városokban szokásos. Megint másutt a gyermekeket hideg vízzel leöntik, hogy ébren maradjanak. Majd meg testi fenyítéssel tartják ébren a gyerekeket. Egy elrettentő példát tudok erre nézve. Egy ipariskola igazgatójától hallottam, hogy egy kovács, akit e miatt a járásbírósnál fel is jelentett, inasát, mert munka közben elaludt, tüzes vassal szurkálta, ébresztgette. Az inas

az iskolában mutogatta a sebeit, így tudta meg az igazgató az esetet.

A legnagyobb kínzás és büntény a gyermekek illetően erőszakos ébrentartása. Chinában a legnagyobb bűnösökkel teszik meg ezt. Es ugyanezt elkövetik nálunk a gyermekekkel nap-nap után.

A mai előadásomnak végére értem. Jövő előadásomban be fogom mutatni azokat a gyerekeket, akikről, mint «csirkefogókról» beszélünk, akikkel «nem is érdemes foglalkozni». Meg fogom mutatni, hogy hogyan néznek ki és hogy hosszú időn át hogyan lettek azokká, amik.

Itt is Amerikából kiindulólág a nők voltak azok, akik hirdették, hogy az igazságszolgáltatásban egyenlően bánni mindenkivel nem lehet. Ha Justitia istenasszony bekötött szemmel osztja az igazságot, könnyen igazságtalanságot követhet el. Shakespeare mondja egy helyen, hogy vegye le a Justitia istenasszony a szeméről a kötést, hogy lássa, hogy hogyan kell gyakorolni az igazi igazságszolgáltatást. Máskor meg Shylock esetében akinek joga van az adósa testéből, mert nem fizet, egy font húst kivágni, a férfi jogász kibúvót nem tudott találni, de ott volt Portia, a nő, aki rámutatott, hogy szabad egy font húst kivágni, de csakis azt, de egy csepp vért sem szabad venni, mert ahhoz nincs joga. Itt is megint a női génusz jutott kifejezésre. Herman és Dorotheában is szépen jut kifejezésre az a gondolat, hogy a férfi mindig az egyenes úton halad és ez a hibája is, mert nem látja, hogy sokszor az egyenes út nem vezet a kitűzött irányhoz, míg a nő hamarabb éri el a célt, ha kerülő úton is.

Ezeket a nyomokon haladva, fogjuk látni, hogy micsoda szép szerep vár önökre t. hölgyeim, akik a gyermekvédelem szent ügyét oly lelkes buzgalommal karolták fel.